

ISSN 2411-5991

**SCIENTIFIC
MESSENGER**

**НАУКОВИЙ
ВІСНИК**

**OF THE UNESCO
DEPARTMENT**

**КАФЕДРИ
ЮНЕСКО**

**OF KYIV
NATIONAL
LINGUISTIC
UNIVERSITY**

**КИЇВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО
ЛІНГВІСТИЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

*Philology
Pedagogy
Psychology*

*Філологія
Педагогіка
Психологія*

**2019
Issue 38
Collection of papers**

**2019
Випуск 38
Збірник наукових праць**

KNLU Publishing Centre

Видавничий центр КНЛУ

УДК 81+82+37
ББК 80+74+88

ISSN 2411-5991

**Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової
інформації № 8226, серія КВ від 17.12.2003 р.**

Збірник наукових праць “Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія “Філологія, педагогіка, психологія” включено до переліку наукових фахових видань України у галузі “Філологічні науки” (Додаток № 8 до наказу Міністерства освіти і науки України від 21.12.2015 року № 1328)

Видається за рішенням вченої ради

Київського національного лінгвістичного університету

(протокол № 3 від 23 вересня 2019 р.)

РЕДКОЛЕГІЯ

Головний редактор доктор філологічних наук, професор **Валух З.О.**

Відповідальний редактор кандидат філологічних наук, доцент **Лиса Г.І.**

Відповідальний секретар кандидат філологічних наук, доцент **Заскалета В.П.**

Члени редколегії

доктор філологічних наук, професор **Баган М.П.**

доктор філологічних наук, професор **Висоцька Н.О.**

доктор філологічних наук, професор **Воробйова О.П.**

доктор філологічних наук, професор **Данилич В.С.**

доктор філологічних наук, професор **Кагановська О.М.**

доктор філологічних наук, професор **Мейзерська Т.С.**

доктор філологічних наук, професор **Мусієнко В.П.**

доктор філологічних наук, професор **Новрузов Р.М. (Азербайджан)**

доктор філологічних наук, професор **Стеріополо О.І.**

доктор філософії **Гасил Й. (Чеська Республіка)**

доктор педагогічних наук, професор **Антипова А.М. (Росія)**

доктор педагогічних наук, професор **Бігич О.Б.**

доктор педагогічних наук, професор **Бориско Н.Ф.**

доктор педагогічних наук, професор **Левченко Т.І.**

доктор педагогічних наук, професор **Максименко А.П.**

доктор педагогічних наук, професор **Матвієнко О.В.**

доктор педагогічних наук, професор **Ніколаєва С.Ю.**

доктор психологічних наук, професор **Бондаренко О.Ф.**

доктор психологічних наук, професор **Ложкін Г.В.**

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, імен, прізвищ і посилань та інших даних наукових статей несуть автори публікацій.

Editorial board

Professor Zoya O. Valyukh – Editor-in-Chief

Associate Professor Halyna I. Lysa – Deputy Editor

Valentyna P. Zaskaleta – Executive Secretary

Офіційний веб-сайт: <http://visnyk-unesko.knlu.edu.ua>

Editorial Board Address:
Kyiv National Linguistic University
73, Velyka Vasylkivska Str.
Ukraine, 03150, Kyiv-150,
tel.:(044)529-83-13, office, 346

Адреса редколегії:
Київський національний
лінгвістичний університет
вул. Велика Васильківська, 73
Україна, 03150, Київ-150,
тел.: (044)529-83-13, каб.346

З М І С Т

МОВОЗНАВСТВО

<i>Валух З.О.</i>	Системно-парадигматичні відношення на морфологічному, словотвірному та синтаксичному рівнях: зіставний аспект	7
<i>Бондаренко Я.О.</i>	Концептуальні метафори як вияв когнітивної діяльності мовної особистості в сучасному англо- та українськомовному публіцистичному дискурсі	14
<i>Ващенко О.О., Степанюк О.В.</i>	Семантика кольореми зелений / zelená в українсько-чеському лінгвокультурному просторі	19
<i>Гапеева В.М.</i>	Страх і надія праз призму мадальнасці волевьяўлення (на матэрыяле беларускай і англійскай моў)	27
<i>Hasil J.</i>	Využití internetového portálu Abeceda českých reálií ve výuce češtiny pro cizince s ukázkami	35
<i>Гмиря Л.В.</i>	Валентна рамка двовалентних дієслівних предикатів мисленнєвої діяльності	43
<i>Іваненко І.М.</i>	Особливості використання військової лексики в сучасному українському мистецтві (на матеріалі книжки та фільму “Позитивний “Бандерас””)	52
<i>Козирєва З.Г.</i>	Лексикографічне відтворення опозиційності в сакрально-політичному наративі Є. Сверстюка	58
<i>Коробова І.О.</i>	Семантичне освоєння новітніх запозичень у сучасній українській мові	69
<i>Луса Г.І.</i>	Семантика двоїстості в сучасній українській мові й історична двоїна	84
<i>Макарець Ю.С.</i>	Мовна політика: термінологічно-категорійний вимір	92
<i>Пащинська Л.М., Школа Г.М.</i>	Порушення літературних норм у професійному мовленні.....	104
<i>Пашкова Н.І.</i>	Грецькі лексичні компоненти у складі балканізмів в українських говорах Карпат	109
<i>Пирогов В.Л.</i>	Концепція і методика поетичного перекладу з погляду співвідношення різноструктурних мов і дихотомічно протилежних систем письма: порівняльно-типологічний аспект	1114

<i>Сулима О.П.</i>	До проблеми тлумачення поняття “процес”	123
<i>Стахнюк Н.О.</i>	Функції та семантика демінутивів у польському та українському мовленнєвому дискурсі	129
<i>Ботвин Т.М.</i>	Назви хвороб в українських перекладах Біблії XIX – XX століть: лінгвокультурологічний аспект	136
<i>Danila V.</i>	Repere Humboldtiene in studiul relatiei limba-mentalitate	144
<i>Кулиева И.Р.</i>	Некоторые теоретические положения, связанные с определением места номинативных предложений в общей системе односоставных конструкций	149
<i>Махмудова Ш.</i>	Способы выражения эмоционального дейксиса	155
<i>Семенюшин О.І.</i>	Аудіо-візуальний інструментарій організації прагмалінгвістичних тактик впливу: ефективність форми чи змісту впливу в новітньому політичному дискурсі	160
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО		
<i>Копытко Н.В.</i>	Жанровые признаки романа воспитаний в произведениях С. Сиснерос “Дом на Манго-стрит” и Дж. Альварес “Время бабочек”: опыт сравнительного анализа	167
<i>Чонка Т.</i>	Проблеми сучасності крізь призму літературної інтерпретації: література про літературу	174
ПЕДАГОГІКА. ПСИХОЛОГІЯ. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ		
<i>Барань Є.</i>	Використання двомовних українсько-угорських словників як ефективного засобу навчання у процесі вивчення державної мови	183
<i>Борщовецька В.Д.</i>	Сучасний стан перекладацького ринку праці: виклики, пропозиції, рекомендації, перспективи	190
<i>Имамгулиева Г.Ф.</i>	Лингводидактические основы использования активного обучения на уроках иностранного языка	196
РЕЦЕНЗІЯ		
<i>Мусієнко В.П.</i>	Складне речення на перехресті мови і думки	201
ІНФОРМАЦІЯ		
<i>Вимоги до оформлення рукописів</i>	204

CONTENTS

LINGUISTICS

<i>Valiukh Z.</i>	System-paradigmatic relations on the morphological, word-forming and syntactic level: comparative aspect	7
<i>Bondarenko Ya.O.</i>	Conceptual metaphors as a manifestation of language personality's cognitive activity in modern English and Ukrainian publicistic discourse	14
<i>Vashchenko O.O., Stepaniuk O.V.</i>	The semantics of color Зелений / Zelena in the Ukrainian-Czech linguistic and cultural space	19
<i>Hapeyeva V.M.</i>	Fear and hope through the lens of modality of expression (based on Belarusian and English languages)	27
<i>Hasil J.</i>	The use of the internet portal the Alphabet of Czech Cultural Studies in the teaching of Czech for foreigners with samples	35
<i>Gmyrya L.V.</i>	Valence frame of bivalent verb predicates of thought activity	43
<i>Ivanenko I.M.</i>	Peculiarities of use of military vocabulary in modern Ukrainian art (on the material of the book and film “Call”Banderas”)	52
<i>Kozyreva Z.G.</i>	Lexicographic reproduction of opposition in the sacral-political narrative of E. Sverstiuk	58
<i>Korobova I.O.</i>	Semantic adaptation of the latest borrowings in the modern Ukrainian language	69
<i>Lysa H.I.</i>	The value of duality in the modern Ukrainian language	84
<i>Makarets I.S.</i>	Language Policy: Terminological and Categorical Dimension	92
<i>Pashyns'ka L.M., Shkola H.M.</i>	Violation of literary norms in professional speech	104
<i>Pashkova N.I.</i>	The Greek lexical components among the balkanisms in Ukrainian Carpathian dialects	109
<i>Pirogov V.K.</i>	The concept and methodology of poetic translation with respect to relationship between genetically different languages and dichotomically opposed writing systems comparative-typological aspect	114
<i>Stakhniuk N.O.</i>	Functions and semantics of deminutives in Poland and the Ukrainian modern discourse	123
<i>Sulyma O.S.</i>	To the problem of interpretation of the process	129
<i>Botvyn T.M.</i>	Disease names in ukrainian translations of the Bible of the 19th-20th centuries: linguvocultural aspect	136
<i>Danila V.</i>	W. von Humboldt's conception in language – mentality study	144

<i>Mahmudova Sh.</i>	The means of expression of the emotion deixis	149
<i>Quliyeva I.R.</i>	Some theoretical conditions, related with the determining the nominative sentences location in the common system of single-component sentences	155
<i>Semenyshyn O.I.</i>	Audio-visual instrument for the organization of pragmalinguistic influence's tactics: efficiency of the form or content of influence in the new political discussion	160

LITERARY CRITICISM

<i>Kopytko N.V.</i>	Genre characteristics of a bildungsroman in the novels “The house on Mango-street” by S. Cisneros and “In the time of butterflies” by J. Alvarez: a comparative analysis	167
<i>Chonka T.</i>	Problems of the present through the prism of literary interpretation: literature about literature	174

PEDAGOGICS. PSYCHOLOGY. A TECHNIQUE OF TEACHING OF FOREIGN LANGUAGES

<i>Baran Ie.</i>	The use of bilingual Ukrainian-Hungarian and Hungarian-Ukrainian dictionaries as effective tools of learning the state language	183
<i>Borshchovetska V.D.</i>	Current state of the translation labor market: challenges, proposals, recommendations, prospects	190
<i>Imamguliieva G.F.</i>	Linguodidactic basics of using active learning in foreign language lessons Imamguliieva G.F.	196

THE REVIEW

<i>Musiyenko V.P.</i>	A difficult sentence on the crossroads of language and thought	201
-----------------------	--	-----

INFORMATION

<i>Guidelines for authors</i>	204
-------------------------------------	-----

ПЕДАГОГІКА. ПСИХОЛОГІЯ. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

УДК811.161.2: 81'232

ВИКОРИСТАННЯ ДВОМОВНИХ УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИХ ТА УГОРСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ СЛОВНИКІВ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ЗАСОБУ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ

Барань Є.

*доктор філософії у філологічних науках, доцент
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца
Ракоці II (м. Берегово, Україна) – Ніредьгазький
університет (м. Ніредьгаза, Угорщина)
barany.erszsebet75@gmail.com*

Для успішного вивчення української мови, як і будь-якої іншої, необхідно застосовувати різноманітні засоби навчання, серед яких особливе місце посідають словники як джерела інформації. Учні шкіл з угорською мовою навчання до початку 90-их років вивчали російську мову, української мови серед навчальних дисциплін не було. Після введення української мови до переліку навчальних дисциплін постала нагальна потреба у створенні відповідних підручників, посібників, словників тощо. На початку 90-их років виявилось, що виданий 1961 року в Ужгороді “Угорсько-український словник”, укладачами якого були Павло Чучка, Олександр Рот, Юрій Сак, та 1963 року в Будапешті “Українсько-угорський словник” за редакцією Лоранта Катони застаріли, не відповідають вимогам сучасності. Лише 1997 року в Ужгороді світ побачив “Угорсько-український, українсько-угорський словничок” Іштвана Палко та Дюлі Палко. Із 1992 року над створенням сучасного словника почали працювати співробітники кафедри української та русинської філології Ніредьгазького інституту. Іштван Удварі опублікував “Базу даних українсько-угорського словника” (Ніредьгаза, 2000-2003).

Мета статті – представити та проаналізувати основні українсько-угорські, угорсько-українські словники, які стають у пригоді учням шкіл з угорською мовою навчання у процесі вивчення української мови як державної. Укладено бібліографію основних двомовних українсько-угорських та угорсько-українських словників, якими користуються учні в навчальному процесі. Виявлено, що використання двомовних українсько-угорських та угорсько-українських словників як джерел інформації в навчальному процесі допомагають учням засвоювати та сприймати нову інформацію, осмислювати суспільні процеси сьогодення, застосовувати набуті знання, розв’язувати різноманітні життєві виклики. Маємо надію, що в майбутньому з’являться українсько-угорські та угорсько-українські онлайн-словники.

Ключові слова: українсько-угорські, угорсько-українські словники, державна мова, школи з мовами національних меншин, вивчення української мови.

THE USE OF BILINGUAL UKRAINIAN-HUNGARIAN AND HUNGARIAN-UKRAINIAN DICTIONARIES AS EFFECTIVE TOOLS OF LEARNING THE STATE LANGUAGE

Baran I.

*Ph.D in Philology
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Berehovo –
University of Nyiregyháza, Nyiregyháza*

Introduction. For successful learning of the Ukrainian language, as well as any language, it is necessary to use a variety of teaching tools, among which dictionaries occupy a special place as a source of information. Pupils of the schools with the Hungarian language of instruction until the beginning of the 1990s studied Russian language, and there was no Ukrainian language among the educational disciplines. After the introduction of the Ukrainian language into the list of educational disciplines, there was an urgent need to develop appropriate textbooks, handbooks, dictionaries, etc. In the early 90's it turned out that the Hungarian-Ukrainian dictionary published in 1961 in Uzhgorod, the compilers of which were Pavlo Chuchka, Alexander Roth, Yuriy Sak and the Ukrainian-Hungarian Dictionary, edited by Lórant Katona in 1963 in Budapest are out of date and do not meet the requirements of modern times. Only in 1997 in Uzhgorod the world saw the "Hungarian-Ukrainian, Ukrainian-Hungarian dictionary" by István Palkó and Gyula Palkó. Since 1992, the staff of the Department of Ukrainian and Ruthenian Philology of the University of Nyíregyháza began work on creating a new vocabulary. István Udvari published "The database of the Ukrainian-Hungarian Dictionary" (Nyíregyháza, 2000-2003).

Purpose. The aim of the article is to present and analyze the main Ukrainian-Hungarian, Hungarian-Ukrainian dictionaries, which are useful for pupils in the process of learning the Ukrainian language as a state language in the schools with the Hungarian language of instruction. A descriptive method of analysis of intelligence information are applied.

Results. A bibliography of the bilingual Ukrainian-Hungarian and Hungarian-Ukrainian dictionaries used by pupils in the educational process has been compiled.

Conclusion. It is revealed that the use of bilingual Ukrainian-Hungarian and Hungarian-Ukrainian dictionaries as sources of information in the educational process help students to learn and perceive new information, to comprehend social processes of the present, to use acquired knowledge, to solve various life challenges. We hope that Ukrainian-Hungarian and Hungarian-Ukrainian online dictionaries will appear in the future.

Keywords: Ukrainian-Hungarian, Hungarian-Ukrainian dictionaries, state language, the schools with instruction in the languages of national minorities, learning the Ukrainian language.

Вивчення державної мови в школах із мовами національних меншин стало обов'язковим після проголошення незалежності України. Для успішного вивчення української мови, як і будь-якої іншої, необхідно застосовувати різноманітні засоби навчання, серед яких особливе місце посідають словники як джерела інформації. Словник, будучи незамінним доповненням до підручника, допомагає сприймати, усвідомлювати, оперувати, аналізувати та засвоювати значний обсяг інформації (Кирикилиця, 2018. с. 89).

Учні шкіл з угорською мовою навчання до початку 90-их років вивчали російську мову, української мови серед навчальних дисциплін не було. Після введення української мови до переліку навчальних дисциплін постала нагальна потреба у створенні відповідних підручників, посібників, словників тощо. На початку 90-их років виявилось, що виданий 1961 року в Ужгороді "Угорсько-український словник", укладачами якого були Павло Чучка, Олександр Рот, Юрій Сак, та 1963 року в Будапешті "Українсько-угорський словник" за редакцією Лоранта Катони застаріли, не відповідають вимогам сучасності. Хоч загальновідомо, що свого часу вони були лексикографічними виданнями високої якості, до того ж перший був удосконаленою та найбільш повною лексикографічною працею того часу і попередніх періодів історії угорсько-українського словникарства, містив коротку характеристику угорської мови, а другий – найповнішим українсько-угорським словником за всю історію українсько-угорського словникарства, у який включено опис особливостей української мови (детальну характеристику цих словників подано у статті Барань, 20182, с. 29–31).

Аналіз найновіших українсько-угорських та угорсько-українських словників представлено у статті Єлизавети Барань та Вільмоша Газдага (Bárány, Gazdag, 2017, с. 42–64).

Мета статті – представити та проаналізувати основні українсько-угорські, угорсько-українські словники, які стають у пригоді учням шкіл з угорською мовою навчання у процесі вивчення української мови як державної.

Через 40 років після появи словника Чучки – Рота – Сака та Катони Україна здобула незалежність, проте умови для виходу сучасного лексикографічного видання так і не склалися. 1997 року в Ужгороді світ побачив “Угорсько-український, українсько-угорський словничок” Іштвана Палко та Дюлі Палко. Його так звану компенсуючу роль підтверджує і той факт, що Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти рекомендував видання до використання в школах. Словничок (в угорсько-українській та українсько-угорській частинах нараховується близько 10 тисяч слів), як читаємо в передмові, “готувався для тих, хто знайомиться з українською мовою”. Пізніше словничок видавався ще двічі (Ужгород, 2012 та Львів, 2015) з аналогічним до видання 1997 року словниковим складом.

Із 1992 року над створенням сучасного словника почали працювати співробітники кафедри української та русинської філології Ніредьгазького інституту. Іштван Удварі опублікував “Базу даних українсько-угорського словника” (2000-2003) (1), у якій число реєстрових слів сягає 92 тисяч, що, як дізнаємося з передмови до виданого пізніше “Угорсько-українського словника”, “можна назвати бібліографічною рідкістю”. Вихід у світ цього словника був важливою подією, оскільки з 1963 року не з’являлося нічого подібного. У передмові до останнього тому (а щодо часу видання – першого) головний редактор І. Удварі зазначив таке: “На початку 1998 року я вирішив збагатити українську славістичну літературу українсько-угорським словником. Як дослідник та викладач-практик, я відчув нагальну потребу створення такого словника” (Udvari, 2000, с. 5). До шеститомної бази даних з’явилося видання “Словозміна української мови”, автором якого є Олександр Тараненко (2003). Було вирішено додати до словника таблиці відмінювання та дієвідмінювання відповідно до традицій угорської лексикографії “з метою якомога повнішої характеристики особливостей відмінювання та дієвідмінювання слів української мови” (див. розділ “Словозміна української мови”. Проект обговорення та лексикографічної апробації, 2003, с. 11). Типи відмінювання побудовані з урахуванням флексійних, морфологічних та акцентних підтипів. Олександр Тараненко подає навіть окремі зразки відмінювання, а також варіанти відмінювання слів. Розподіл іменників за особливостями словозміни здійснено на основі їх групування за чотирма типами відмінювання, а в межах першої та другої відмін також за належністю до твердої, м’якої та мішаної груп відмінювання. Наступні лінії розподілу іменників здійснено за належністю до категорій істот – неістот; за особливостями непрямих відмінків (насамперед родового, кличного та місцевого), морфологічних змін та переміщення наголосу при відмінюванні. Парадигми прикметників розглянуто за характером кінцевого приголосного основи (тверду і м’яку групу відмінювання), окремо виділено прикметники на *-лиций*. Парадигми дієслів визначено за характером особових закінчень в однині і множині теперішнього або майбутнього часу (дієслова I дієвідміни поділяються на 8 структурних класів, а дієслова II дієвідміни – на чотири класи), окремо виділено атематичні дієслова.

У словнику в межах словникової статті наводиться традиційно прийнята для слів різних частин мови граматична парадигма. Укладачі мали на меті до кожного заголовного слова додати цифровий або цифрово-літерний індекс, що відсилає користувача до певної таблиці. Однак відповідний індекс наведено лише до заголовних слів першого тому (А–Б). До прикладу, при заголовному слові *аустол*, *-а* індекс відсилає нас до таблиці 19 “Словозміни”, де вміщено зразок відмінювання іменників чоловічого роду назв істот II відміни твердої групи з кінцевим приголосним у називному відмінку із закінченням *-e* в кличному відмінку на прикладі іменника *студент*; при заголовному слові *багнистий* індекс відсилає нас до таблиці 58 “Словозміни”, де подано зразок відмінювання прикметників твердої групи чоловічого, жіночого і середнього

родів на прикладі прикметника *старий*; при заголовному слові *благати* індекс відсилає до таблиці 81, де вміщено зразок дієвідмінювання дієслів I дієвідміни із суфіксом *-a-* (графічно також *-я-*) в інфінітиві і *[-aj- (-aj-)]у* тепершньому та майбутньому часі на прикладі дієслова *пускати*.

Як продовження завдяки старанням Іштвана Удварі і його співробітників побачив світ сучасний двотомний “Угорсько-український словник” (2005: I. A–Ly, 2006: II. M–Zs). Цільовою аудиторією цього лексикону є угорськомовні особи, які ставлять за мету вивчити українську мову на базовому, середньому чи вищому рівнях. При цьому принцип будови угорських заголовних слів такий, що добре прислужиться і тим користувачам, для яких українська є рідною. Загальна кількість реєстрових слів у двох томах перевищує 71 тисячу. До сьогодні це найоб’ємніший та найповніший угорсько-український словник (детальніше: Bárány, 2006; 2007).

Можемо стверджувати, що при укладанні редактованих Іштваном Удварі “Бази даних українсько-угорського словника” та “Угорсько-українського словника” була здійснена величезна робота. Продовжуючи кращі традиції Ласлова Чопея, науковець разом із колегами створив словники світового рівня, що збагатили культурну спадщину народів, які живуть поруч у Карпатському регіоні. Серія редактованих Іштваном Удварі українсько-угорських та угорсько-українських словників є серйозною допомогою для угорців під час вивчення української мови, а також прислужиться і українцям при вивченні угорської.

В Ужгороді 2001 року “Угорсько-український словник” словник видано директором Центру гунгарології УжНУ професором Петром Лизанцем. Для людини, рідною мовою якої є угорська, він допомагає на початковій фазі (кількість слів становить 20 тисяч) вивчення української мови. Укладач залучив до реєстру найбільш уживані фразеологічні звороти.

Невеличкий за обсягом словничок (3500 реєстрових слів) укладений методистом Берегівської філії Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти Світланою Ньорбою (2003). Укладач уважала за необхідне умістити переклад загальноновживаних виразів, серед них і етикетні вислови, назви чисел, часових понять, кольорів, якостей та властивостей людини, питання відмінкових форм іменників та приклади торгової лексики. До іменників подано закінчення родового відмінка однини, до множинних іменників – закінчення родового відмінка множини. Крім угорського відповідника, до більшості українських усталених виразів наведено значення українською мовою. Словник став у пригоді учням шкіл з угорською мовою навчання, які ознайомлювалися з державною мовою в школі під час уроків.

Працівниками Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II було укладено “Угорсько-український словничок” (2006) та “Українсько-угорський словничок” (2008 і 2015²), аби надати допомогу учням шкіл з угорською мовою навчання. У реєстрі словника міститься двадцять тисяч заголовних слів, серед яких знаходимо і нові та найновіші слова технічної термінології (Gazdag, 2009, с. 6). Після реєстрових слів українсько-угорського словника зазначена їх граматична структура: до іменників та числівників подається закінчення родового відмінка, для прикладу: *горизонт (-ту)*, *грамотність (-ності)*, *льотчик (-ка)*, *мільярд, п'ять (-ти, -тьох)*, *тисяча (-чі)*; до реєстрових дієслів подано закінчення першої та другої особи однини, для прикладу: *готуватися (-туюся, -туєшся)*, *мовчати (-чу, -чиш)*.

Поява 2009 року сучасного угорсько-українського та українсько-угорського словника усталених виразів – важливий крок у розвитку українсько-угорської лексикографії (Лизанець, 2009а; б). У підготовці їх до видання, крім укладача Петра Лизанця, взяли участь Елеонора Берта, Кріштоф Шереш та Маріанна Яцкович. Реєстр угорсько-українського словника містить близько 9 тисяч найбільш уживаних угорських усталених словосполучень та виразів і 16 тисяч їхніх українських відповідників та синонімів. Така сама кількість усталених виразів та їх відповідників нараховується і в українсько-угорському словнику. Укладач Петро Лизанець у передмові до словника наголошує на важливості створення єдиного корпусу угорсько-

української та українсько-угорської бази фразеологізмів. Пропонований словник є першим такого типу в українському та угорському мовознавстві. Укладачі обґрунтовують необхідність його створення тим, що на Закарпатті діє понад сто шкіл з угорською мовою навчання, із 1963 року в Ужгородському національному університеті є угорське відділення, у місті Берегове функціонує вищий навчальний заклад, відомий під назвою Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II з угорською мовою навчання та низка угорських груп у різних навчальних закладах Закарпаття (цей перелік доповнимо Центром угорської мови Київського національного лінгвістичного університету). У передмові наголошено на тому, що укладання двомовного словника сталих словосполучень і виразів української та угорської мов, які типологічно є різними, – справа надзвичайно відповідальна, адже дослівний переклад сталих словосполучень з однієї мови на іншу не завжди можливий, зазвичай слід шукати найкращий відповідник. Словник призначений для допомоги учням та вчителям, а також працівникам ЗМІ.

Варто зазначити, що укладачі влучно підбирають до українських стійких зворотів угорські відповідники, до прикладу: *зуби з їсти / проїсти на чому-н., в чому-н.* – *kitanulja valaminek csínját-bínját; kisujjában van a dolog; valaminek a mestere; nagy mester valamiben; своя рука у кого-небудь, де-небудь* – *számíthat valakire; van egy megbízható embere valahol; Dunába hordja a vizet* – *у Тулу зі своїм самоваром не їздять*.

Цінно й те, що до одного усталеного словосполучення підібрано кілька синонімічних фразеологізмів з іншої мови, для прикладу: *що є силу* – *teljes/minden erejéből; ahogy csak bír; ahogy csak erejéből telik/bírja/futja; minden erejét megfeszítve/összeszedve (506); яка муха його вкусила? – mi ütött belé? mi lelte? mi az ördög van vele? mi a baja? bal lábbal kelt fel? mi a szósz van vele? mi bántja? (524); egy szalmaszálát sem tesz arrébb/odébb* – *пльцем не ворухнути / не поворухнути / не рушити / не кивнути; (і) за холодну воду не братися (не взятися); ні однієї соломинки не поставить далі (146)*. Маємо надію, що цей словник стане в нагоді випускникам шкіл з угорською мовою навчання, які беруть участь у зовнішньому незалежному оцінюванні з української мови та літератури, адже завдання містять і питання, що вимагають розуміння фразеологізмів.

“Українсько-угорський словник прислівників” за редакцією Єлизавети Барань та Юрія Онуфера (Берегове, 2014) наразі доступний лише в електронній формі (2). Мета його створення – допомогти кращому засвоєнню української мови угорцями. Ідея створення українсько-угорського словника прислівників виникла з практичних потреб. Прислівники української мови утворюють складну систему. Правильна (літературна) вимова (в українській мові наголос може падати на будь-який склад), правопис прислівників як “наймолодшої” частини мови часто не прив’язується до правил. Крім цього, частина прислівників, поширених у закарпатських говорах, не вживається в літературному мовленні, і навпаки, – серед прислівників, які належать до літературної форми мови, є й такі, що не вживаються в закарпатських українських говорах. Це ускладнює засвоєння цієї частини мови угорцями. Виходячи з указанного вище, укладачі поставили перед собою мету – надати допомогу, насамперед учням загальноосвітніх шкіл з угорською мовою навчання, які на уроках вивчають систему прислівників української мови або ж готуються до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови.

До реєстру залучено найбільш уживані прислівники української мови (близько 5 тисяч реєстрових слів) та їх угорські відповідники. Уміщено і вживані в розмовному стилі мовлення прислівники. Поставлено наголоси, для багатозначних слів указано їх найпоширеніші значення. Наведемо кілька прикладів: *анітрóхи* – *egy cseppet sem, egyáltalán nem, legkevésbé sem; бажано* – *predkívánatos, szükséges; басом* – *mélyhangon, basszusban, basszus hangon; átv дивитися в поглядати басом* – *mogorva v savanyú képet vág; криво* – 1. *görbén, ferdén; криво дивитися на кого, що* – a) *görbeszemelnézkire; b) gyanakodvanézkire, vmire; 2. hamisan; криво свідчити* – *hamisanúvallomásttesz; криво усміхатися* – a) *hamisanmosolyogvelmosolyodik,*

b) gúnyosanelmosolyodik; *lágidno* – nép 1. szelíden, jámborul; 2. puhán, lágyan, kellemesen; 3. *átv* enyhén; 4. nyugodtan, csendben, békésen; *naníveць* – 1. végleg, teljesen; *зводитинанівець* – a) tönkre tesz; b) nullára csökkent; *nišlo vsenaníveць* – füstbe megy; *сходитинанівець* – a) fokozatosan eltűnik, elvész; b) jelentőségét veszti; 2. egészen; *укуні* – 1. együtt, közösen, együttesen, társasan; *жити з кимукуні* – együttélvkiel; 2. ssze(-), egybe(-).

Як бачимо, використання двомовних українсько-угорських та угорсько-українських словників як джерел інформації в навчальному процесі допомагають учням засвоювати та сприймати нову інформацію, осмислювати суспільні процеси сьогодення, застосовувати набуті знання, розв'язувати різноманітні життєві виклики. Маємо надію, що в майбутньому з'являться українсько-угорські та угорсько-українські онлайн-словники.

Примітки:

1. Характеристика “Бази даних українсько-угорського словника” та “Угорсько-українського словника” за редакцією Іштвана Удварі вийшла друком окремою статтею (Барань1, 2018. с. 181–188).

2. <http://genius-ja.uz.ua/sites/default/files/csatolmanyok/magyar-nyelvu-oktatasi-jegyzetek-es-magyar-nyelvu-szaknyelvi-szotarak-keszítése-a-nyertesek-dokumentumai-725/sztrteljesanyaga-1.pdf> – 09.07.2019.

Література

- Барань, С. (20181). “База даних українсько-угорського словника” та “Угорсько-український словник” за редакцією Іштвана Удварі як цінні лексикографічні праці. *Acta Hungarica*. Ужгород – Ungvár: Autdor – Shark. 23, 181–188.
- Барань, С. (20182). *Новий етап у розвитку українсько-угорського та угорсько-українського словникарства (з середини ХХ століття до наших днів)*. Kocsis Mihály (ред.), Hungaro-Ruthenica VIII. Szeged. 29–41.
- Кирикилиця, В.В. (2015). Формування іншомовних знань і навичок студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками. *Наукові записки. Серія: педагогічна* (1), 88–94.
- Тараненко О.О. (2003). *Словозміна української мови. Ige- és névszóragozás az ukrán nyelvben*. GlossariumUkrainicum 8. Ніредьгаза– Nyíregyháza.
- Bárány, E. (2006). *Udvari István Magyar-ukrán szótár 1. A–Ly*. 2005. Magyar Nyelv, 102. 108–110.
- Bárány, E. (2007). *Udvari István Magyar-ukrán szótár 2. M–Zs*. 2006. Magyar Nyelv, 103. 502–504.
- Bárány E. Gazdag V. (2017). *Magyar–ukrán és ukrán–magyar szótárak a 21. században*. Fábrián Z. (szerk.). *A magyar és a szomszédos országok többségi nyelveinek kétnyelvű szótára*. Budapest, Tinta Könyvkiadó. 42–64. (Lexikográfiai füzetek 8.).
- Gazdag, V. (2009). *Az államnyelv elsajátítását segíti. Megjelent az ukrán–magyar kisszótár*. KárpátInfo, (21 січня) 6.

Лексикографічні джерела

- Барань, С., Онуфер, Ю. (2014). *Українсько-угорський словник прислівників. Ukrán–magyar határozószók szótára*. Берегово.
- Katona, L. (1963). *Ukrán–magyar szótár. Українсько-угорський словник*. Будапешт–Ужгород: Видавництво Угорської академії Наук–Закарпатське обласне видавництво.
- Лизанець, П. (2001). *Magyar–ukrán szótár. Угорсько-український словник*. Ужгород: ІВА.
- Лизанець, П. (2005; 20082). *Ukrán–magyar szótár. Українсько-угорський словник*. Ужгород: ІВА.
- Лизанець, П. (2009a). *Magyar–ukrán állandósult kifejezések szótára. Угорсько-український словник сталих словосполучень та виразів*. Ужгород: Карпати.

- Лизанець, П. (2009б). *Ukrán–magyar állandósult kifejezések szótára. Українсько-угорський словник сталих словосполучень та виразів*. Ужгород: Карпати.
- Magyar–ukrán kisszótár. Угорсько-український словничок* (2006). (Fxszerk. Kytyuk I., szerk. Bárány E., Csernicskó I., Dzsanda G., Híres K., Márku A.). Ungvár–Beregszász: PoliPrint – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.
- Ньорба, С. (2003). *Водограй. Українсько-угорський словник. Угорсько-український словник. Фразеологічний словник*. Ужгород: Гражда.
- Palkó, I., Palkó, G. (1997). *Magyar–ukrán, ukrán–magyar kisszótár iskolásoknak és másoknak. Угорсько-український, українсько-угорський малий словник*. Ungvár: Tárogató Könyvek.
- Palkó, I. (2012). *Magyar–ukrán kisszótár. Угорсько-український малий словник. Ukrán–magyar kisszótár. Українсько-угорський малий словник*. Ужгород: Без видавництва.
- Palkó, I. (2015). *Magyar–ukrán, ukrán–magyar szótár. Угорсько-український, українсько-угорський словник*. Львів: Світ.
- Udvari, I. (2005–2006). *Magyar–ukrán szótár I–II. Glossarium Ukrainicum 8. Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke, Nyíregyháza.*
- Udvari, I. (2000–2003). *Ukrán–magyar szótári adatbázis I–VI. Glossarium Ukrainicum 2–7. Nyíregyháza.*
- Ukrán–magyar kisszótár* (2008; 20152). *Українсько-угорський словничок*. Bárány E., Dzsanda G. Kótyuk I. Libák N. Margitics K. Csernicskó I. Ungvár–Beregszász: PoliPrint – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.
- Чучка, П., Рот, О., Сак, Ю. (1961). *Угорсько-український словник*. Будапешт–Ужгород: Видавництво Угорської академії наук–Закарпатське обласне видавництво.

References

- Baran, Ie. (20181). “Baza danych ukrajinsko-uhorskocho slovnyka” ta “Uhorsko-ukrajinskyj slovnyk za redakciieju Istvana Udvari jak cinni leksyografichni. *Acta Hungarica*. Uzghorod: Autdor – Shark, 23, 181–188.
- Baran, Ie. (20182). *Novyj etap u rozvytku ukrajinsko-uhorskocho tauhorsko-ukrajinskocho slovnykarstva (z seredyny XX stolittia do nasych dniv)*. Kocsis M. (red.). Hungaro-Ruthenica VIII. Szeged. 29–41.
- Kyrykulycia, V. V. (2015). Formuvannia inshomovnych znan i navychok studentiv nemovnych specialnostej u procesi roboty zi slovnykamy. *Naukovi zapysky. Seria: pedagogichna* (1), 88–94.
- Taranenko, O. O. (2003). *Slovozmína ukrajinskoji movy*. GlossariumUkrainicum 8. Nyíregyháza.
- Bárány, E. (2006). *Udvari István Magyar–ukrán szótár 1. A–Ly*. 2005. Magyar Nyelv, 102. 108–110.
- Bárány, E. (2007). *Udvari István Magyar–ukrán szótár 2. M–Zs*. 2006. Magyar Nyelv, 103. 502–504.
- Bárány, E., Gazdag V. (2017). *Magyar–ukrán és ukrán–magyar szótárak a 21. században*. Fábíán Z. (szerk.). *A magyar és a szomszédos országok többségi nyelveinek kétnyelvű szótára*. Budapest, Tinta Könyvkiadó. 42–64. (Lexikográfiai füzetek 8.).
- Gazdag, V. (2009). *Az államnyelv elsajátítását segíti. Megjelent az ukrán–magyar kisszótár*. KárpátInfo, (21 січня) 6.